

פרשת

ואתחנן

שבת נחמו - שיחת חינוך 6

שנה ג'

גליון מס' 133

תשפ"ג

זכרו תורה משנה

שיחות דרשות חינוך ומוסר

שמסר המחנך מורינו הגה"צ

רבי **משה הלוי טורק** זצוק"ל

על פרשת השבוע

לתלמידי תשב"ר

הגליון יו"ל לאור בקשתו הרבה של מו"ז זצוק"ל
אשר ביקש ואף כתב זאת בצוואתו הק'
וז"ל "ורק בעיקר לחזק בעניני חינוך"

הגליון אינו מוגה!

אנא מכם קוראים יקרים תרמו בעין יפה עבור
הוצאת והדפסת הגליון והנציחו את יקירכם בטל' המכון.

לקבלת הגליון מידי שבוע במייל וכן להארות והערות יש לשלוח למייל המכון 6186876@gmail.com.

ניתן להשיג את הגליון מידי שבוע מיום ה' בערב אצל משפ' בלוי ברטנורא 9 ב"ב.

כמו כן ניתן להוריד את הגליון מידי שבוע:

מהאתר של דרשו www.dirshu.co.il

ומהאתר של בינינו beinenu.com

תמלול והפצה: הב' מ. בלוי ני"ו
עריכה: הרה"ג ר' ש. א. בלוי שליט"א
עימוד גרפיקה והדפסה: הר' ד. בלוי שליט"א

© כל הזכויות שמורות ל-

מכון "זכרו תורת משה"

ברטנורא 9 בני ברק

טל: 03-6186876 / פקס: 03-5042902

אימייל: 6186876@gmail.com

שיחת הינוך

הנושא מה שנעסוק בערב זה הוא דרך החינוך של מרן רבנו החתם סופר זצוק"ל, מרן החת"ס היה המחנך של הדור, ומספרי החזון איש רואים ג"כ את גדלותו של החת"ס שהיה ג"כ גדול הדור, באחד הסוגיות הקשות שואל החזו"א שבע שאלות חמורות על הלכה שפסק מרן החת"ס, ובסוף אומר החזו"א שלהלכה כבר הורה הזקן ואין להרהר אחריו, אתם שומעים כך כותב גדול הדור רבינו החזו"א ומפחד לחלוק אחרי שבע שאלות שהוא שואל, מה היתה סוד ההצלחה בחינוך הדורות של החתם סופר שהוא הצליח להחדיר לדורות, זכיתי לגור בעיר איפה שהחת"ס היה גר עיר פרשבורג, זאת היתה עיר ואם בישראל, זכורני דבר קטן שראיתי מאבי הי"ד שזה משקיף את מבט של דרך החינוך של מרן החת"ס, בשנה הראשונה כאשר חזרתי מהשיבה הייתי בן ארבע עשרה

ואמרתי לאבי הי"ד שאני כבר בן ישיבה ואני רוצה ללכת עם פאות יותר ארוכות, באירופה הלכו עם פאות קצרות, אמר לי אבי הי"ד, 'בני לגדל פאות זה דבר קל מאד, אבל אצלי בבית אני לא יתן שבני חלילה יחתוך או יקצץ את הפאות, והתבטא במילים מאד חריפות להראות לי כמה חמור הדבר להוריד מהנהגה טובה, אך הוסיף ואמר לי בלשון הזה, 'מתי אתה תוכל ללכת עם פאות ארוכות כשאתה תהיה ברור בעצמך שכל החיים שלך אתה תלך ככה, זה היה המבט של החינוך של מרן החת"ס.

בימינו כל ערב סוכות אנחנו רואים ברחובות פרסומות של סוכות נצח, מה הכוונה בזה, זה סוכה שיכולים להשתמש בה ואח"כ לקפל אותה ולשמור אותה לשנה הבאה והיא לא מתקלקלת, כמו שיש סוכות נצח יש ג"כ חינוך נצח, כתוב בפרשת לך לך אצל

אברהם אבינו "וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו וגו'" אומר רש"י, חניכיו - חניכו כתיב, זה אליעזר שחנכו למצות והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן כתוב במשלי "חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" מדברי רש"י רואים שחינוך נקרא שהחינוך צריך להיות בצורה כזאת שהאדם יחזיק בו כל החיים, ואם הורה או מחנך יעשה כך הוא יצא ידי חובת חינוך, אבל במקרה שהחינוך הינהו דבר זמני זה חוסר בחינוך.

כשהייתי בחור צעיר בן עשרים למדתי שנה אחת בישיבת קמניץ בירושלים, בשבתות אחה"צ הלכתי יחד עם עוד חברים לתת הדרכה ועזרה לנוער הצעיר שהיה זקוק לחיזוק ביראת שמים, (עשיתי את זה בלי רשות מהישיבה כי בישיבה לא ראו את זה כ"כ בעינים טובות

שבשביל לעזור לנוער אני לא לומד בזמן הזה, אבל היות שמילדותי קיבלתי מאבי הי"ד שבשבת אחה"צ חייבים לתת לנוער הדרכה ועזרה לכן התעסקתי בזה גם בלי רשות מהישיבה), סמוך לישיבה היה חנות ספרים שמכרו שם ספרים ישנים ולמוכר קראו הרב ר' שלמה פפנהיים שליט"א, פעם אחת הלכתי לחנות ספרים יחד עם אחד החברים שלי שהיה ג"כ מדריך של הנוער האגודתי והחבר הזה היה בן של עשירים והוא התעסק ביהלומים, כשנכנסנו לחנות ראינו שיושב שמה איזה יהודי אינטלגנטי בלי זקן, אדם יקר מאד וירא שמים אבל רחוק מאד מהחינוך שאנחנו קיבלנו, והוא שאל אותי מה אני עושה, אמרתי לו שאני בן ישיבה ולומד בישיבת קמניץ, הוא שאל את חברי מה אתה עושה, חברי ענה לו שהוא עובד ביהלומים, אמר אותו האיש

לחברי, עליך אני בטוח אבל על חבר שלך יש לי ספק, כוונתו היתה שחברי שעובד ביהלומים זה בטוח שהוא ישאר שומר תורה ומצוות, אבל אני שאני בן ישיבה ולומד שיש עשרה שעות ביום עלי יש ספק אם אני ישאר שומר תורה ומצוות כי עדיין לא יצאתי לחיים בחוץ, באותם רגעים מאד נפגעת ולא הבנתי בכלל שיש כזה מושג לעזוב את עולם התורה מפני שאני בן ישיבה ולא הבנתי מה שהוא דיבר, התבוננתי הרבה בדברים שאותו אדם אמר והגעתי להבנה שכך נראה ההסתכלות בעולם של חינוך, שאדם שכבר יצא לחיים והוא כבר עבר את מלחמת הייצר ובכל זאת הוא עדיין נשאר בן תורה עליו יש סיכוי שישאר שומר תורה ומצוות, וזה נקרא נצח, כמובן שלהצליח בחינוך צריך בשביל זה הרבה תפילות, אבל השאיפה שלנו צריכה להיות שמה שאני עכשיו נותן לילד שלי ומכנים

לילד שלי זה דברים שישארו לו ולילדיו ולילדי ילדיו עד עולם וזה נקרא נצח, ובשאיפה הזאת עברנו את כל הגלויות והגענו עד היום. **סיפר** לי פעם הרבי מקאליב שליט"א שכאשר הוא היה במחנות באושוויץ רח"ל הנאצים ימש"ו הורידו ליהודים את הזקנים והפאות, ובגלל זה לא הצליחו להכיר מי יהודי ומי גוי, הצוענים והיהודים היו נראים אותו הדבר, יום אחד הרבי מקאליב פגש במחנה הריכוז ילד, זה היה דבר נדיר למצוא ילד במחנות, והרבי ראה שהילד הזה מלמל משהו בפיו, הוא שאל את הילד תגיד לי מותק מה אתה ממלמל, הילד נבהל מאד לענות, כי הוא לא ידע האם האיש הזה הוא יהודי או גוי, אבל אחרי שהרבי מקאליב גילה לו מי הוא הילד סיפר לו שהאמא שלו היא מוורשה ולפני שהיא נפרדה ממנו היא אמרה לו לחנך אותך לא זכיתי אבל דבר

אחד אני יגיד לך דבר שיציל אותך בכל מקום איפה שאתה תהיה, ומה הוא, אם אתה תגיד שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד זה יציל אותך כל החיים, ולכן כל הזמן אני חוזר ואומר שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, זה נקרא חינוך של נצח.

זכורני שכשהתחיל הימים הקשים באירופה אבי הי"ד שלח את אחי אברהם אבא זצ"ל ללונדון יחד עם קבוצה של שלוש עשרה ילדים מפרשבורג ללונדון, ובאותה תקופה נסעו עוד חמש מאות ילדים יהודים שהבריחו אותם ג"כ לאימוץ בלונדון, כשהילדים הגיעו ללונדון חילקו אותם בין גוים, וכל ערב השלוש עשרה ילדים מפרשבורג היו נפגשים ומספרים אחד לשני מה שעובר עליהם, הילדים הללו לא רצו לאכול שום דבר בבית של הגוים, אחרי שעברו ארבע ימים מהיום שהם הגיעו ללונדון נשאר

להם חבילה קטנה של אוכל, שתי ביסקוויטים, הם חשבו לעצמם מה לעשות שעוד מעט נגמר להם האוכל הכשר שהביאו איתם, הסיפור הזה נודע לרב הראשי של לונדון ר' ישראל ברודי זצ"ל והוא ביקש ברדיו שכל אלו שקיבלו ילדים יהודים לאימוץ שיקנו להם כלים חדשים שבהם יבשלו את אוכל לילדים וכן לקנות לילדים אוכל שהם יהיו מוכנים לאכול, זה דוגמא של ילדים צעירים שהגיעו מהעיר של החת"ס.

שמעתי סיפור נורא שאחד מהילדים הללו שנשלחו ללונדון באותה תקופה נשלח לאימוץ אצל איזה כומר, ופעם אחת בשבת כאשר הילד הלך לחדר מסוים (שירותים) הוא שם לב שאין שם נייר חתוך, הילד לקח את הסליל של הנייר ופתח אותו עד הסוף והשתמש בו כמה שהיה צריך וזרק אותו בשלימות לפח, הכומר שם לב למעשה

המוזר הזה ואמר לעצמו שהילד הזה לא נורמלי, אבל את הילד לא עניין שום דבר מה חושב עליו הכומר הוא לא יחלל שבת לא משנה איפה הוא נמצא, זה היה החינוך של החת"ס.

זכורני דבר שקשה להאמין אותו, היו לי חברים שהגיעו מווינה ממשפחות שהלכו בלבוש יהודים מסורתיים, אחרי תקופה קצרה שהיו בין חילונים הם התחילו לפרק את כל הלבוש שלהם, הם גזזו את הפאות, והתחילו ללכת עם בגדים קצרים ועוד, אלו היו ילדים שלא באו ממקום שהיה שם את ההשפעה של החינוך של החת"ס, כי המיוחד בחינוך של החת"ס היה חזק כמו ברזל, בדרך החינוך של החת"ס היה כח מיוחד שהכניס בבעלי בתים איזה מין כח של עקשנות לשמירת המצוות במסירות נפש ממש על כל מצווה ומצווה.

רבנו מרן החת"ס כתב באחד המכתבים שלו שחלילה לחשוד שאחד מבני קהילתו מעיז לחלל את השבת, זה מכתב שכתב החת"ס בחייו אבל שנים לאחר פטירתו של החת"ס המצב בפרשבורג השתנה, וזכורני שבילדותי ע"י איפה שהיינו גרים בעיר פרשבורג גרו משפחה שההורים שלי היו מסופקים אולי הם לא שומרים שבת, ההורים שלי הזהירו אותנו הילדים שחלילה לא נדרוך בבית שלהם, ושאף ילד מהמשפחה הזאת לא ידרוך במפתן הבית שלנו, לא שהיינו ברוגז חלילה, רק לא בא בחשבון להתחבר עם משפחה כזאת.

איך אפשר לעשות דבר כזה להתנתק ממישהו שהוא שכן שלך או חלילה קרוב משפחה שלך שאתה חושש שהתנהגות שלו יכולה להשפיע על הסובבים אותו, שמעתי פעם מישהו

לא בושה להגיד לסבתא כמוזן בעדינות שהם ישלחו את הילדים בתנאי שהילדים אף פעם לא יראו ולא ישמעו את המכשיר הזה, ולעמוד על זה ולראות שזה באמת כך שכשהילדים נמצאים אצל הסבתא הכשיר הזה מכובה לגמרי.

היה לי פעם חברותא שאשתו הלכה רח"ל ללא כיסוי ראש, והיו לו כמה ילדים שידעתי שע"י זה שאני ילמד איתו חברותא אצלו בבית אני יוכל בס"ד להציל את הילדים שלו שיהיו בני תורה, אמרתי לו שיש לי עיקרון שאני לא נכנס לבית שהאישה הולכת בלי כיסוי ראש ולכן אני מוכן לבוא ללמוד איתך בבית פעם אחת בשבוע אבל בתנאי שבאותו הזמן שאני בבית אשתך תלך עם כיסוי ראש, הבעל והאשה הסכימו לזה וב"ה מהבית הזה הילדים יצאו בני תורה גדולים, לעשות דבר כזה לא צריך להתבייש, צריך לדעת את

שהסביר את זה ואמר אם חלילה אדם יודע על איזה ילד של"ע חולה בסכרת, האם הוא יתחשב בזה שהוא מכיר אותו או קרוב שלו והוא יתן לו לאכול סוכריה, הרי הילד חולה סוכר אם הוא יאכל סוכר זה ממש סם המוות בשבילו, אותו הדבר צריך להיזהר ולהישמר מחבר או ידיד או קרוב שיש חשש שההתנהגות שלו תשפיע לרעה על הסובבים אותו, זכורני שסיפר לנו רבנו הרב דסלר זצ"ל שהיה יהודי שהיה חולה סכרת והוא לא היה יכול להתרגל לאכול בלי סוכר, והוא אכל הרבה סוכר ול"ע הוא הלך לעולמו בצעירותו, בתים שיודעים שמכשיר מסיום הוא סם המוות והם שומרים על החינוך של הילדים והם שורפים וזורקים את המכשיר מהבית שלהם, אבל מה יעשו שיש להם סבתא שיש לה כזה מכשיר בבית, הם לא יכולים למנוע מהילדים ללכת לסבתא, זה

העקרונות ולעשות את זה בעדינות ובס"ד רואים את ההצלחה, זה היה החינוך של החת"ם שלא וויתר על קוצו של יוד.

קדושת הצניעות בזמן החת"ם היתה למופת, פרשבורג זו היתה בזמנו קהילה קטנה, ופעם היה מעשה שאשה אחת העיזה להוריד את הכיסוי ראש, רבנו החת"ם שלח אליה שליח להזהיר אותה שתלך בצניעות, אבל היא עשתה מה שהיא רוצה ולא שמעה, רבנו החת"ם שלח עוד הפעם שליח להזהיר אותה והיא לא שמעה, ופתאום רח"ל היא חלתה במחלה מאד מסוכנת, בעלה הגיע לבכות אצל רבנו החת"ם שהרבי יתפלל לרפואת אשתו, אמר לו רבנו החת"ם שעכשיו הוא כבר לא יכול לעשות שום דבר, ורח"ל האשה הזאת הלכה לעולמה, הודיע החת"ם שהוא הולך ללוויה, כמובן כל בני

הישיבה ג"כ הלכו ללוויה והיו שם כשלש מאות בחורים או יותר וכן כל הקהילה הלכה ללוויה, כולם חשבו שרבנו החת"ם רוצה לבקש ממנה סליחה, באמצע הלוויה אמר החת"ם לעצור את הלוויה, וכשנעצר הלוויה ניגש רבנו החת"ם לארון איפה שהיתה הנפטרת ואמר שיפתחו את הארון, פתחו את הארון ורבנו החת"ם ירק בפניה ואמר כך עושים לפורץ גדר והלך מהלוויה, וכשרבנו החת"ם עזב את הלוויה כמובן שכולם הלכו, אתם שומעים מה זה, מרן החת"ם שלא ידע לנגוע באדם, אבל בפורץ גדר שמה הוא היה בלי שום גבולות.

שמעתי סיפור שסיפר ר' משה בלוי זצ"ל בשבעה לפטירתו של הד"ר פנחס כהן זצ"ל שהיה אחד מגדולי רבני גרמניה, היום השם ד"ר לא מצלצל שם שמות של אדם ת"ח אבל ר' פנחס כהן היה גדול

בקרנות של בהמות מבריסק לוורשה שאותו לו יעבירו בקרנות האלו רק שיתנו לו את הזכות לנסוע ברכבת רגילה, הממשלה הסכימה ודאגה שכאשר יגיע הבישוף היהודי לוורשה יקבלו את פניו מטעם הממשלה שר הצבא עם מאה חיילים, שר הצבא והחיילים המתינו שהבישוף ייצא מהרכבת וחשבו לעצמם שהבישוף לובש צילינדער גדול (כובע רבני) עם פראק מכובד, ופתאום הם ראו שיצא שמה יהודי נמוך שנראה אדם פשוט, הגוי השר צבא ניגש לר' חיים ואמר לו אולי לכבודו יש איזה בקשה, אמר לו ר' חיים כן, והוא הסביר לגוי שהוא במקצוע שלו שופט, (גוי לא יבין מה זה רב, גוי מבין מה זה שופט), והוא פוחד שהקהילה בוורשה בזמן המלחמה שעומדת במצוקה תרצה לשלם לו משכורת בתור שופט וע"י זה יקופחו השופטים (הרבנים) האחרים של

בישראל והוא היה מאחד הידידים היועצים של הרב דושינסקיא זצ"ל, במלחמת העולם הראשונה בשנת אלף תשע מאות ארבע עשרה האנרכיה הממשלה הכי גדולה באירופה היתה ממשלת הונגריה אוסטריה, בזמנו פולין עוד לא היתה קימת, פולין היתה מחולקת חלק לרוסיה וחלק לאוסטריה, ובגבול פולין היתה עיר שקראו לה בריסק, ושם היה גר הגאון הגדול ר' חיים בריסקער זצ"ל, הגויים שכמובן שונאים את עם ישראל העבירו בשעת המלחמה את כל יהודי בריסק לעיר וורשה, העבירו אותם בעירום ובחוסר כל בקרנות של בהמות, הרב פנחס כהן והרב קרליבך שהיו בזמנו מרבני גרמניה הלכו לממשלה האוסטרית ואמרו שהיות ובעיר בריסק חי הבישוף של היהודים שקוראים לו חיים סולובייצ'יק הם ביקשו שכשמעבירים את היהודים

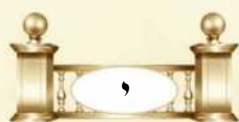
העיר וורשה, ולכן הוא מבקש שיתנו לו רשות על אף שהוא תושב חוץ שאשתו תפתח חנות קטנה לגרעינים וסוכריות שהוא יוכל להתפרנס מזה ושלא יתנו לו משכורת של שופט, הגוי הזה הסתכל על הבקשה בצורה משונה ואמר לחיילים אתם שומעים מה הבקשה של הבישוף, והוא הסתכל ג"כ על הרב פנחס כהן לראות מה תהיה התגובה שלו, ר' פינחס כהן שהיה גאון הוא חשב מה להגיד לגוי הזה ואמר אדוני כל כלל ישראל בכל כדור העולם יודעים שהיהודי הזה הוא בישוף ורק יהודי אחד בעולם לא יודע את זה, אתה יודע מי זה, זה הוא בעצמו ולכן הוא מבקש בקשה מוזרה כזאת, הגוי הבין את זה וקיבל את הבקשה, זה סיפור שמאפיין את דרך החינוך של החת"ס.

מסופר שכשהודיעו למרן חת"ס שחותנו הגאון הגדול ר' עקיבא איגר בא לבקרו בעירו, יצא

החת"ס לקבל את פניו מחוץ לעיר, רבי עקיבא איגר והחת"ס ישבו בעגלה וכל היהודים שגרו בעיירה יצאו ג"כ לקבל את שני הצדיקים בהתלהבות רבה, בזמנם לא היו טקסים (מוניות) רק היה עגלות וסוסים, תושבי העיר הזיזו את הסוסים מהעגלה וכל הקהל יחד משכו את המרכבה, כשהגיעו לפרשבורג הם גילו שהם סחבו עגלה ריקה, החת"ס ירד כי הוא אמר שהרי הכבוד הזה לא בשבילו רק בשביל ר' עקיבא איגר, ור' עקיבא איגר ירד כי הוא אמר שהרי הכבוד הזה לא בשבילו רק בשביל החת"ס שהוא הרב של המקום, אתם שומעים מצד אחד הענווה והביטול האישי עד אין סוף, אני כלום, ומצד שני מה שנוגע לחינוך של הדור לעמוד על כל דבר ודבר היה ללא ויתור אפילו במצווה הקלה ביותר, זהו כח החינוך של החת"ס.

כובעים כאלו מלאי דמעות
שפכתי כדי לזכות לילדים טובים
כאלו, אתם שומעים זאת עבודה
לא קלה אבל שווה את התוצאה.
ב"ה שאנחנו זכינו שעדיין בדור
שלנו שהוא דור כל כך ירוד
יש לנו גדולים וצדיקים שהולכים
בדרך החת"ם ומראים לנו את
הדרך איך לחנך ואיך להתחנך,
נתפלל כולנו להקב"ה שנזכה כולנו
לילדים ולנכדים ונינים כאלו
שהולכים בדרך אבותינו בדרך
החת"ם אמון ואמן.

מסופר שפעם הגיע האדמו"ר ר'
חיים הלברשטאם מצאנז'
זצ"ל בעל הדברי חיים לבקר את
מרן החתם סופר זצ"ל, ושאל את
החת"ם איך הוא זכה לילדים כאלו
טובים וצדיקים, (הילדים של
החת"ם היו הרב אברהם שמואל
בנימין סופר, בעל הכתב סופר
שהיה ממשיך דרכו של החת"ם
בעיר פרשבורג, והרב שמעון
סופר, בעל המכתב סופר שהיה רב
ואב בית דין בעיר קרקוב), הוריד
רבנו החת"ם את הכובע מהראש
ואמר שהרבי יאמין לי שהרבה

"מזל טוב וגדליה"א

ברכת מזל טוב שלוחה בזה
אמע"כ ידידינו

הר"ר יעקב ישראל טורק שליט"א ומשפ'
בן הרה"ג ר' אליעזר הלוי טורק שליט"א ומשפ'

לרגל השמחה השרויה במעונם
בהולדת הבת - הנכדה בשעטומ"צ

יה"ר שיזכו אביה ואמה לגדלה
לבעל תורה לחופה ולמעשים טובים
ויזכו ההורים והסבים לרוות רוב נחת דקדושה
ממנה ומכל יוצ"ח בבריות גופא ונהורא מעליא

מאחלים מעומקא דליבא
מכון "זכרו תורת משה"

קטע זה נלקט מתוך גליון 30 פר' ואתחנן תשפ"א

זכרונות הוד מימי בין הזמנים במחיצתו של זקננו זצוק"ל בקרית צאנז' נתניה

בשנת תשי"ז זקננו הגיע בפעם הראשונה לנפוש בבין הזמנים בקרית צאנז' שבנתניה שנוסד כשנה קודם לכן ע"י כ"ק האדמו"ר מצאנז' קלויזנבורג זצוק"ל, ושם מצא את תלמידו אהובו הרה"ח ר' פרץ רוטנברג שליט"א שהיה אז והוא קרבו מאד לרבי זצוק"ל ומאז נוצר הקשר ההדוק ביניהם, וסיפר הרה"ח ר' שלמה לידר שליט"א שהיה ג"כ גבאי אצל הרבי איך שהרבי זצוק"ל התבטא בערכה עצומה על גדלותו ויראת שמים ועל החינוך שהקריין מוזקננו, ובנוסף לזה הרבי זצוק"ל מאד חיבב את זקננו בעקבות שרעייתו זקנתנו ע"ה נכדה של מורנו רבי יעקב רוזנהיים זצוק"ל.

האכסניה הראשונה היתה בביתו של ר' ישראל קצנלן זצ"ל שהיה מתלמידי החפץ חיים, דירתו היתה סמוך לבית הארחה של וועד הישיבות שיסד הגאון ר' זלמן סורוצקין זצ"ל, ושם בבית הארחה של וועד הישיבות היה מקום חמדו של זקננו בכל ימי הבין הזמנים, התקיימו שם שיעורים מיוחדים, והגיעו לשם הרבה גדולי ישראל וראשי ישיבות מכל העדות והחוגים ליטאים חסידים וספרדים ועוד, וכן היו מגיעים לשם הרבה בני ישיבות והיה שם אווירה מיוחדת במינה, זקננו שראה שהקריה שנבנית ע"י האדמו"ר מצאנז' קלויזנבורג מתאים מאד לנפוש בו בימי הבין הזמנים בצורה רוחנית ע"כ היה מגיע כל שנה ושנה בבין הזמנים לקרית צאנז', וקיים בעצמו את מה שכתוב בפרשת לך לך, אצל אברהם אבינו "וילך למסעיו" פירש רש"י למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניה שלו, וכך זכה אף בשנתו האחרונה לחייו למרות מגפת הקורונה שהכתה בכל העולם להגיע ולנפוש בקרית צאנז'.

באחד מהשנים הראשונות שזקננו נסע לנפוש בקרית צאנז' נסע זקננו עם המשפחה שלו לבקר את חמיו ר' דוד שלזינגר זצ"ל וחמותו מרת בלה ע"ה שהיו אז בחוף בת ים בעקבות שקיבלו עצה מהרופא שלהם ללכת לים בשביל בריאותם, וכשהגיע לשם זקננו ראה שהחוף בבת ים פרוץ ולא מתאים שיבואו הנכדים לשם ויראו שהסבא והסבתא הצדיקים הולכים לכזה מקום פרוץ, זקננו הציע לחמיו ולחמותו שיצטרפו איתם יחד לנפוש בקרית צאנז' בנתניה וכן עשו זאת, ומאז כל שנה הם נסעו יחד איתם עד לפטירתם, לימים אמר ר' דוד שלזינגר לזקננו שהוא כל כך מתרגש מהמקום הזה קרית צאנז' משום שזה מקום ראשון שהוא רואה איך שמקבלים כל אדם בכזה סבר פנים יפות, בכזה שלום עליכם יפה.

בכל שנה ושנה היה הולך זקננו להתברך שהנסיעה הזאת לבין הזמנים תהיה לתועלת ולחיזוק לכל השנה כולה אצל גדולי וצדיקי הדור, מהמרא דאתרא דזכרון מאיר הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר, הגאון רבי חיים קנייבסקי, הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטינמן, יום למחרת תשעה באב היו נוסעים כל משפחות טורק יחד לנפוש בקרית צאנז' והדרך היה מלווה בשיר שזקננו מאד אהב 'כי בשמחה תצאון ובשלום תובלון הערים והגבעות יפצחו לפניכם רינה וכל עצי השדה ימחאו כף'.

במשך כל השנים הנסיעה לקרית צאנז' היתה רושם גדול אצל משפחת טורק גם בגלל מספר המשפחות שהיו נוסעים וגם בגלל ההתארגנות הגדולה לכך, היו לוקחים מלא מזוודות, ואת כל הסירים והאוכל מהבית, פירות, ירקות, בשר ועוד, והיו שנים שלקחו איתם גם מכונת כביסה, השכנים היו אומרים בהלצה שמשפחת טורק עוברים דירה משום שהיו לוקחים כמעט את כל הבית לקרית צאנז', וכמנהגם בב"ב להכשיר בשר לבד בבית כך נהגו ג"כ בקריית צאנז' להכשיר את הבשר לבד מתוך שמחה של מצווה, וכן זקננו שהיה נוהג את כל מנהגי מרן החזו"א זיע"א גם כשהיה מגיע לקרית צאנז' היה משתמש עם לוקסים ובלוקים של קרח למקרר, ולפעמים כשלא הצליח להתארגן עם זה סמך על ההיתר שבקריה יש בית חולים לניאדו והחשמל שם מגיע בהיתר של פיקוח נפש.

כל תושבי הקריה זקנים עם נערים כיבדו והעריכו את זקננו עד מאד, וזקננו היה מדבר על זה בהערכה גדולה את המנהג היפה שאומרים שלום עליכם יפה לכל אורח שמגיע לקריה, זקננו כיבד כל אדם בכזה שמחה ובכזה הערכה שכל אחד שהגיע להגיד לו שלום עליכם הרגיש כזה קרבה אישית כאילו הוא האדם שהכי קרוב אליו, ואפילו בשנותיו האחרונות שכחו עיניו מלראות היה מקבל ג"כ כל אדם בסבר פנים יפות והיה אומר אוו... בטח אני מכיר אותך, ולפעמים לאחר שהבן אדם היה הולך זקננו היה שואל מי זה היה האדם הזה, והסביר את עצמו שהוא רצה לתת לשני את ההרגשה הכי טובה שכאילו הוא מכיר אותו והוא זוכר אותו.

תושבי קרית צאנז' קראו לזקננו "הקייטן המתמיד" והיו אומרים שמתי שמוגיע הרב טורק לקרית צאנז' כולם יודעים שהתחיל בין הזמנים, זקננו היה דמות חשובה מאד שהקרינה לקהילה הק' צאנז', כולם היו מביטים על הנהגותיו, תפילותיו, לימודיו עם ילדיו ובהמשך עם נכדיו, וכן היו מביטים באיזה הכנעה וצימאון היה מגיע לרבי זצוק"ל ויבדלחט"א לכ"ק האדמו"ר שליט"א.

כל יום לאחר תפילת שחרית היה מקפיד זקננו ללמוד בביהמ"ד חומש רש"י חצי שעה וכל ילד שבא לתפילה בזמן ולמד אחרי התפילה קיבל כמה שקלים לקנות לעצמו משהו טעים, לזקננו היה סדר לימוד מיוחד מחושב לכל יום מימי הבין הזמנים איך לנצל כל רגע, וכן הנהיג שכל יום בשעת הארוחות יאמרו שתי הלכות מהלכות כיבוד אב ואם ומשמירת הלשון. ביום שהיה זמן הגברים בים אחה"צ, הקפיד מאד זקננו ללכת להתפלל מנחה גדולה ולא להתפלל ח"ו מנחה בים, או להתפלל בקריה מנחה אחרי השקיעה כמנהג המקום, כמו כן בערב שבת קודש היה מקפיד מאד ללכת להתפלל מנחה לפני השקיעה אצל אחינו הספרדים ב"בית יהודה" וגם בזקנותו עלה שלש קומות בכדי להתפלל שם בזמן, ועשה זאת משום שבקריה המנהג הוא להתפלל מנחה אחרי השקיעה, כמו"כ בשבת קודש היה הולך להתפלל מנחה במנין אברכים בת"ת כדי להתפלל מנחה לפני הזמן, אבל לעומת זאת הקפיד מאד לשמור על מנהג המקום ולא התפלל תפלת מעריב לפני זמן ר"ת.

את התפילות בשב"ק היה מתפלל בצל קודשו של הרבי זצוק"ל ויבדלחט"א הרבי שליט"א שהיה קשור אליהם בלו"ג, בליל שב"ק היה מגיע לטיש ונשאר עד השעות הקטנות של הלילה ואמר שזה העונג שבת שלו, ולזה היה מתגעגע כל השנה כולה, ואף היה מתאר את העבודה של הרבי זצוק"ל בלכה דודי שהיה הולך לאורכו ולרוחבו של הבית מדרש, וכן את תפילותיו שהיה בדמעות, וכן זקננו היה מגיע לסעודה שלישית שהיה נמשך שעות רבות והיה מתאמץ מאד לשמוע כל מילה ומילה מהדברי תורה והיה חוזר ומשנן את זה הרבה פעמים שלא ישתכח ממנו.

זקננו היה מקפיד ללכת כל יום לים, וכשישב בשפת הים היה שר יחד עם צאצאיו את השיר "ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלואו" ואמר בשם חמיו שהיה חימאי שאפילו לשבת בשפת הים האוויר של הים משפיע הרבה בריאות, הקפיד מאד שבניו וצאצאיו לא יכנסו לים בזמן שאין מצילים, וכן הקפיד והזהיר שלא יכנסו לעמוקים באומרו שיש מצווה אחת בתורה שמוזכר בה את המילה מאד וזה "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" לקראת יציאתו משפת הים היה מקפיד להיכנס ולטבול טבילה אחת בים, וכך היה נוהג ממש עד שנותיו האחרונות במסירות נפש באומרו שזה זכות שאין כל יום לטבול במקווה של הקב"ה, וזקננו סיפר שבשנים עברו המדרגות המוליכות לים לא היו מסודרות והם היו מובילות ג"כ לשאר החופים משני הצדדים שלא היו כשרים, ומרן הרב שך זצ"ל שלא רצה לרדת דרך המדרגות כדי לא להיפגש ח"ו עם נשים במדרגות אז הוא ירד דרך ההר, וכשהגיע לחוף זקננו הבחין שזה לא פחות ולא יותר זה מרן הרב שך, עוד היה מספר בהתרגשות שפגש הרבה גדולי הדור שהגיעו לקרית צאנז' ולים, וביניהם היו הגאון רבי חיים זאב פינקל, הגאון רבי חיים שמואלביץ, הגאון רבי מאיר חדש, הגאון רבי יעקב לנדא, הגאון רבי יעקב נימן, הגאון רבי משה שמואל שפירא, הגאון רבי יצחק שינר, הגאון רבי אליהו מאיר קבנר, מרן הרב מפונוביז', ויבדלחט"א הגאון רבי יהודה הדס ועוד.

זקננו היה נוהג מידי שנה מאז פטירת הרבי זצוק"ל לעלות לציון בבית העלמין ותיקים בנתניה באחד מימי הבין הזמנים להתפלל שם, והיה בוכה ומתפלל שהצדיק ימליץ טוב עליו ועל כל משפחתו, ובעיקר שהילדים יצליחו בלימוד התורה, אפילו בשנה האחרונה לחייו כשלא יצא מחדרו בעקבות מצב הקורונה בכל זאת נסע עם מחיצות מיוחדות בזהירות עצומה. זקננו היה מלמד את צאצאיו בבין הזמנים את התפילות של ימים נוראים עם כל הניגונים והפזמונים, ואמר שבכדי שהילדים יגיעו לימים הנוראים מוכנים כראוי הזמן הנכון לחזור ולשנן את הפיוטים ואת הניגונים הקדושים של ימים נוראים זה בימי הבין הזמנים, וכאשר היה שר את הפזמונים היה בוכה בכיות שלישי.

בברכת קווי ה' יחליפו כוח.

לזכר עולם יהיה צדיק

לע"נ זקננו הגדול

מגדולי מחנכי הדור הגה"צ רבי

משה ב"ר דב הלוי טורק

זצוקלה"ה

נלב"ע ערש"ק ח"י כסלו תשפ"א

~~~~~

ולע"נ רעייתו זקנתנו הדגולה

מרת **טשרנא ב"ר דוד** ע"ה

נלב"ע ז' מרחשון תשס"א

ת. נ. צ. ב. ה.

